

PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA: CONSTITUIRE, ORGANIZARE ȘI FUNCȚIONARE

Ilie GÎRNEȚ

Universitatea de Stat din Moldova

În articol se analizează modul în care se formează și activează una din autoritățile politice centrale din Republica Moldova – Parlamentul.

Se subliniază că, în conformitate cu prevederile Constituției, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al popoului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului. Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Constituția fixează (în art.64) reglementarea prin care structura, organizarea și funcționarea Parlamentului se stabilesc prin Regulament. Astfel, potrivit Regulamentului, structura Parlamentului include: Președintele Parlamentului, vicepreședinții, Biroul permanent, fracțiunile parlamentare și comisiile parlamentare.

Sunt lămurite noțiunile de mandat, sesiune și ședință parlamentară, precum și corelațiile ce există între acestea. Se arată modul în care se desfășoară ședințele Parlamentului, dezbaterile parlamentare, precum și procedura legislativă, care este cea mai importantă operațiune în activitatea Parlamentului, deoarece în rezultatul acestui proces are loc elaborarea legilor de către unica autoritate legislativă a țării.

În articol se menționează că în perioada aprilie 1990 – martie 2013 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat 6040 acte legislative, dintre care 2194 legi, 3400 decizii (hotărâri) și 446 declarații și apeluri oficiale.

Cuvinte-cheie: *instituționalizare, mandat, legislatură, sesiune, ședință parlamentară, comisii parlamentare, fracțiuni parlamentare, dezbateri parlamentare, procedură legislativă, inițiativă legislativă, promulgarea legii, proiecte de legi, democrație, acte legislative, legi, decizii, declarații, apeluri oficiale, cultură politică.*

THE REPUBLIC OF MOLDOVA: CONSTITUTION, ORGANIZATION AND OPERATION

The article examines how to build and operate one of the central political authorities in Moldova – the Parliament.

It is noted that in accordance with the Constitution, the Parliament is the supreme representative body of the people of Moldova and the sole legislative authority of the state. The Parliament is elected by universal, equal, direct, secret and freely expressed. The Constitution set (in art.64) regulating the structure, organization and operation shall be regulated by the Parliament. According to the Regulation, the Parliament structure includes: the Speaker, the Vice-Presidents, the Permanent Bureau, fractions and committees.

They are plain terms in office, and meeting the parliamentary session, and the correlations that exist between them. It shows how hearings are conducted in the Parliament, parliamentary debates and the legislative procedure, which is the most important operation in the work of the Parliament, as the result of this process occurs by legislating the sole legislative authority of the country.

The article mentions that during April 1990 - March 2013 6040 the Moldovan Parliament adopted the legislative acts of the 2194 law, the 3400 decision (judgment) and 446 statements and official calls.

Keywords: *institutionalization, term, term, session, meeting parliamentary committees, parliamentary factions, parliamentary debates, legislative procedure, legislative initiative, promulgation, bills, democracy, legislation, laws, decisions, declarations, formal calls political culture.*

Una dintre cele mai relevante trăsături ale procesului de democratizare a societății noastre rezidă în reafirmarea politicii la nivelul vieții cotidiene. Pentru prima dată, în conștiința câtorva generații termenul „politică” a devenit o realitate a timpului. Zilnic și pretutindeni – în familie, în școală, la facultate, pe stradă, în mass-media – se vorbește despre politică. Dar ce este politica? Politica este un produs al activității instituțiilor statale și politice, practica de guvernare care trebuie studiată, analizată și reflectată în conformitate cu cerințele timpului.

Existența multiplelor lacune în cunoștințele cetățenilor referitoare la științele politice este motivul pentru care a apărut necesitatea organizării unei instruirii politice generale.

Aici am vrea să ne referim la modul în care se formează și activează una din autoritățile publice centrale din Republica Moldova – Parlamentul.

În urma destrămării Uniunii Sovietice, Republica Moldova și-a proclamat, la 23 iunie 1990, suveranitatea [13, p.498-499], iar la 27 august 1991 independența [8, p.238-239].

Un rol deosebit în consolidarea independenței și suveranității statale revine Parlamentului. În Republica Moldova au avut loc deja 8 scrutine ale alegerilor parlamentare. Primele alegeri parlamentare realizate în Republica Moldova pe principii noi, democratice s-au desfășurat în primăvara anului 1990, după care au urmat cele din februarie 1994, martie 1998, februarie 2001, martie 2005, aprilie 2009, iulie 2009 și noiembrie 2010 [1, p.30].

De altfel, alegerile reprezintă mijlocul prin care are loc autoconfirmarea politică a cetățenilor, autoorganizarea politică a societății civile, certificând dreptul cetățenilor de a fi subiecți activi ai procesului de guvernare [5, p.20-21].

În dreptul constituțional s-a încetățenit opinia precum că funcțiile statului se clasifică în funcție politică, funcție social-economică și funcție juridică, statul fiind privit ca o entitate, ca un organism întreg care este înzestrat cu anumite obligații, drepturi pentru a-și realiza scopul [9, p.90]. De fapt, puterea de stat este forma instituțională a puterii politice, ceea ce înseamnă că în scopul exercitării ei sunt create anumite instituții abilitate cu acest drept, în mod direct sau indirect, de către popor. Aceste instituții, numite și politice, Constituția le nominalizează, în Titlul III, autorități publice și le înzestrează cu o anumită competență. În ansamblu, autoritățile publice îndeplinesc toate funcțiile statului, iar separat fiecare autoritate publică – o funcție bine determinată [2, p.29-44].

E cert faptul că Parlamentul reprezintă instituția politică de bază a unui stat de drept și de aici, odată cu evoluția, dezvoltarea multilaterală a statului, trebuie să evolueze și parlamentarismul, axându-se pe modele contemporane de organizare a activității autorității legislative [10, p.8].

În conformitate cu prevederile Constituției, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului [2, p.29]. Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. El este compus din 101 deputați, care nu pot exercita pe perioada valabilității mandatului o altă funcție remunerată, cu excepția activității didactice și științifice.

Alegerile deputaților în Parlament se desfășoară în cel mult trei luni de la expirarea mandatului sau de la dizolvarea Parlamentului precedent. Conform legii, Curtea Constituțională, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, validează mandatele de deputați sau, în cazul nerespectării legislației electorale, nu le validează. Parlamentul se consideră legal constituit numai după validarea a 2/3 din mandatele de deputați. Acestea sunt atribuite partidelor, organizațiilor social-politice, blocurilor electorale și candidaților independenți, care în urma scrutinului au întrunit cel puțin patru la sută din voturile valabile pe întreaga țară.

La prima vedere s-ar părea că multe chestiuni ce țin de organizarea activității Parlamentului, de mecanismul funcționării lui sunt simple de înțeles și ușor de realizat. În realitate însă situația este cu totul alta. Studiind atent această problemă, vom observa că procedurile legate de organizarea funcționării Parlamentului sunt conectate la unele teorii, doctrine, tradiții europene. Aducem doar un exemplu în acest context. Astfel, suspendarea mandatului de deputat se află în strânsă legătură cu teoria nulității mandatului imperativ – principiu stipulat și în Constituția Republicii Moldova, însă neînțeles de Parlamentul ales în 1994, deoarece într-o variantă din Regulamentul Parlamentului a fost prevăzută incorect posibilitatea retragerii mandatului parlamentar.

Aceasta și multe alte probleme, fiind puțin cunoscute sau ignorate, pot genera unele confuzii, chiar și consecințe negative atât pe plan intern, cât și pe cel extern. Pentru a le evita, Constituția fixează (în art.64) reglementarea prin care structura, organizarea și funcționarea Parlamentului se stabilesc prin Regulament. Astfel, potrivit Regulamentului, *structura Parlamentului* include: Președintele Parlamentului, vicepreședinții, Biroul permanent, fracțiunile parlamentare și comisiile parlamentare.

Alineatele 2 și 3 ale art.64 din Legea Fundamentală prevăd procedura alegerii Președintelui Parlamentului și a vicepreședinților. Astfel, *Președintele Parlamentului* se alege prin vot secret, cu majoritatea voturilor deputaților aleși, pe durata mandatului. Capitolul 2 al Regulamentului Parlamentului [11] detaliază procedura de alegere; întrucât votul este secret, evident, se vor pregăti buletine de vot pe care se înscriu numele și prenumele tuturor candidaților propuși de fracțiunile parlamentare.

Pentru alegerea Președintelui se utilizează sistemul majoritar de alegeri. Este declarat ales Președinte al Parlamentului candidatul care a întrunit votul majorității deputaților aleși, iar în cazul în care nici un candidat nu a întrunit numărul de voturi necesare, se va organiza al doilea tur de scrutin, la care vor participa numai doi candidați care în primul tur de scrutin au obținut cel mai mare număr de voturi. În caz de paritate de voturi, se va organiza un nou tur de scrutin, pentru care fracțiunile parlamentare vor propune aceiași sau alți candidați.

Vicepreședinții Parlamentului se aleg la propunerea Președintelui, după consultarea fracțiunilor parlamentare, prin vot deschis, cu votul majorității deputaților aleși. Numărul de vicepreședinți nu este stipulat nici în norma constituțională, nici în Regulament, ceea ce înseamnă că această problemă rămâne la discreția Parlamentului.

Președintele Parlamentului poate fi revocat înainte de termen la cererea fracțiunii parlamentare care l-a propus sau a 1/3 din numărul deputaților aleși. Hotărârea privind revocarea Președintelui Parlamentului se adoptă deja cu votul a 2/3 din numărul deputaților aleși, prin vot secret, fapt ce se explică prin necesitatea de a-i crea stabilitate în funcție, deoarece, fiind o funcție politică, poate fi mereu atacată de cei din opoziție.

Vicepreședinții Parlamentului pot fi revocați înainte de termen la propunerea Președintelui Parlamentului, după consultarea fracțiunilor parlamentare, cu votul majorității deputaților aleși. Atribuțiile Președintelui și ale vicepreședinților Parlamentului sunt fixate în art.12 și 13 ale Regulamentului.

Biroul permanent al Parlamentului este organul de lucru al acestuia și se formează ținându-se seama de reprezentarea proporțională a fracțiunilor în Parlament. Din Birou fac parte, din oficiu, Președintele Parlamentului și vicepreședinții. Numărul de membri ai Biroului permanent se stabilește prin hotărârea Parlamentului. Biroul permanent se consideră constituit după numirea a cel puțin 3/4 din membrii lui. Membrii Biroului permanent se numesc prin hotărâri ale fracțiunilor parlamentare, în limitele numărului de locuri ce le revin. La propunerea fracțiunilor Parlamentare, doi membri ai Biroului permanent se aleg cu votul majorității deputaților aleși în calitate de secretari. Atribuțiile Biroului permanent sunt stabilite în art.11 din Regulament.

Conform Regulamentului Parlamentului, deputații pot constitui *fracțiuni parlamentare*. Acestea sunt grupe de deputați constituite pe bază de afinitate politică. Fracțiunile rezultă din reuniunea deputaților de aceeași orientare politică sau de orientări diferite, dar care au găsit un consens asupra modalității de a se afla într-o fracțiune comună. Regulamentul prevede (art.4) că fracțiunile se constituie în vederea formării organelor de lucru și organizării activității Parlamentului. Deputații pot constitui fracțiuni parlamentare alcătuite din cel puțin 5 deputați în baza de liste ale partidelor, organizațiilor social-politice și blocurilor electorale. Deputații din partea acestor partide, organizații social-politice, blocuri electorale, care nu au întrunit numărul necesar pentru a constitui o fracțiune parlamentară, precum și deputații independenți se pot reuni pentru a constitui o asemenea fracțiune sau se pot afilia la alte fracțiuni parlamentare. Fracțiunile parlamentare se constituie în termen de 10 zile după constituirea legală a Parlamentului. După acest termen nu se admite formarea de noi fracțiuni. Reieșind din componența numerică, fracțiunile își aleg organele de conducere sau conducătorii, care prezintă Parlamentului componența numerică și nominală a fracțiunilor.

În actualul Parlament de Legislativă a XIX-a s-au constituit cinci fracțiuni parlamentare: Fracțiunea Parlamentară a Partidului Comuniștilor din Republica Moldova – 34 deputați; Fracțiunea Parlamentară a Partidului Liberal Democrat din Moldova – 31 deputați; Fracțiunea Parlamentară a Partidului Democrat din Moldova – 15 deputați; Fracțiunea Parlamentară a Partidului Liberal – 12 deputați; deputați neafiliați – 9 [14].

Fracțiunile parlamentare au dreptul să facă propuneri pentru numirea sau alegerea reprezentanților în Biroul permanent, în comisiile permanente și în alte organe de lucru ale Parlamentului, ținându-se seama de reprezentarea lor proporțională în Parlament; ordinea de zi a ședințelor Parlamentului și ale Biroului permanent; formarea comisiilor speciale, de anchetă și a altor comisii ale Parlamentului; proiectele de hotărâri ale Parlamentului privind programul de activitate al Guvernului.

Pentru crearea condițiilor necesare de activitate, fracțiunilor parlamentare li se pun la dispoziție încăperi pentru lucru, tehnică birotică, rechizite de birou și li se acordă servicii necesare activității lor eficiente. Fiecare fracțiune este deservită de un secretariat, ale cărui structură și statut de personal se stabilesc de Biroul permanent.

La propunerea Biroului permanent, la ședința plenară se aleg pe toată durata Legislativului *comisiile permanente*. Comisiile permanente sunt organe interioare de lucru ale Parlamentului, înființate pentru efectuarea activității lui. Aceste comisii sunt permanente, deoarece sunt constituite în domenii specializate și activează neîntrerupt pe toată perioada mandatului. Numărul comisiilor, denumirea, componența numerică și nominală a fiecărei comisii o stabilește Parlamentul la propunerea Biroului permanent. Și la componența nominală a comisiilor permanente se ține cont de reprezentarea proporțională a fracțiunilor.

În actualul Parlament funcționează zece comisii parlamentare: mediu și schimbări climatice; securitate națională, apărare și ordine publică; administrare publică și dezvoltare regională; drepturile omului și relațiile

interetnice; cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media; agricultură și industrie alimentară; economie, buget și finanțe; juridică, numiri și imunități; protecție socială, sănătate și familie; politică externă și integrare europeană.

Funcția de bază a comisiei permanente o constituie avizarea proiectelor de legi și propunerile legislative, efectuarea anchetelor parlamentare (dacă este cazul). Comisiile pot primi și unele însărcinări din partea Președintelui sau a vicepreședinților Parlamentului, cu condiția ca ele să țină de activitatea directă a Parlamentului.

În afară de comisii permanente, Parlamentul poate constitui *comisii speciale* și *comisii de anchetă*.

Comisiile speciale sunt constituite pentru elaborarea unui act legislativ complex, pentru avizarea lor sau pentru alte scopuri indicate în hotărârea de înființare a comisiei respective. Actele legislative elaborate de comisia specială nu mai sunt supuse examinării de către alte comisii.

Funcționarea Parlamentului. Reguli privitoare la funcționarea adunărilor parlamentare se găsesc înscrise atât în Constituție, cât și în regulamentele de funcționare [7]. Înțelegerea funcționării Parlamentului implică înțelegerea noțiunilor de *mandat*, *sesiune* și *ședință parlamentară*, precum și a corelațiilor ce există între acestea.

Prin *mandat*, sau legislatură, se înțelege perioada de timp pentru care este ales Parlamentul și pentru care el își exercită împuternicirile sale. Parlamentul Republicii Moldova se alege prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, pentru un mandat de 4 ani, care poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau catastrofă. Mandatul Parlamentului se prelungește până la întrunirea legală a noii lui componente; în această perioadă nu poate fi revizuită Constituția, nu pot fi adoptate, modificate sau abrogate legi organice.

Parlamentul nou-ales se întrunește în ședința de constituire la convocarea Președintelui Republicii Moldova în cel mult 30 de zile de la alegeri, dacă au fost aleși cel puțin 2/3 din numărul total al deputaților.

Forma principală de activitate a Parlamentului în decursul căreia Legislativul își execută funcțiile și competențele stabilite de lege este *sesiunea*, care se mai numește și *ședință în plen* a Parlamentului. Ședințele Parlamentului sunt deliberative cu participarea majorității deputaților aleși. Ședințele se desfășoară, de regulă, conform ordinii de zi.

Ordinea de zi a ședințelor Parlamentului este de fapt un program de activitate ce oferă posibilitatea desfășurării ședințelor în mod ordonat cu o fundamentare prealabilă a tot ce urmează a fi examinat și dezbătut.

Ordinea de zi se întocmește, de comun acord cu președinții fracțiunilor parlamentare și ai comisiilor permanente, de către Biroul permanent, cu aprobarea ulterioară a Parlamentului. Ordinea de zi se întocmește pentru o perioadă de 2 săptămâni. Biroul permanent pregătește ordinea de zi în prima jumătate a săptămânii premergătoare perioadei pentru care se întocmește. Chestiunile care se propun pentru a fi înscrise în ordinea de zi se transmit Biroului permanent cu cel puțin 10 zile înainte de dezbaterile acestora în ședința Parlamentului, însă nu mai târziu decât ziua de vineri a săptămânii premergătoare săptămânii în care Biroul permanent întocmește ordinea de zi, cu excepția cazurilor în care, prin lege sau printr-o hotărâre specială a Parlamentului, se prevede un alt termen.

În procesul dezbaterii ordinii de zi la ședința Biroului permanent pot participa, la invitația Biroului, reprezentantul Guvernului, precum și delegațiile fracțiunilor parlamentare ce nu sunt reprezentate în componența acestuia.

Ordinea de zi cuprinde proiecte de legi, hotărâri, moțiuni, întrebări, petiții și alte chestiuni propuse de Președintele Republicii Moldova, Guvern, Biroul permanent ori de deputați. La cererea Președintelui Republicii Moldova, Biroul permanent, la întocmirea ordinii de zi, dă prioritate mesajelor Președintelui Republicii Moldova adresate Parlamentului. La cererea Primului-ministru, Biroul permanent înscrie cu prioritate pe ordinea de zi chestiunile privind acordarea votului de încredere întregii liste a Guvernului și programului lui de activitate pe durata mandatului, precum și proiectele de legi considerate de Guvern ca fiind prioritare.

Proiectele de legi și hotărâri se înscriu pe ordinea de zi în cel mult 10 zile de la primirea raportului comisiei permanente sesizate în fond. Ordinea de zi este supusă spre aprobare Parlamentului în ultima zi din săptămâna de lucru ce precede perioada pentru care a fost întocmită și se aprobă cu votul majorității deputaților prezenți.

Modificarea ordinii de zi poate avea loc numai la prima ședință a săptămânii de lucru, la cererea Biroului permanent, a unei fracțiuni parlamentare sau a unei comisii permanente [6, p.16]. Cererile motivate privind

modificarea ordinii de zi se fac printr-o singură luare de cuvânt, limitată în timp. În cazul în care există o altă părere, se dă cuvântul numai unui reprezentant din partea fiecărei fracțiuni parlamentare, după care propunerile vor fi supuse votării.

În mod excepțional, Președintele Parlamentului poate propune, în orice ședință a Parlamentului, modificarea ordinii de zi din proprie inițiativă, la cererea Biroului permanent sau a unei fracțiuni parlamentare. Această propunere se adoptă cu votul majorității deputaților prezenți. Ordinea de zi a ședințelor Parlamentului pentru toată săptămâna se înmânează deputaților la prima ședință a săptămânii de lucru.

Activitatea parlamentară, fiind menținută pe toată perioada mandatului, evident, trebuie dimensionată în timp. În acest scop, art.35 din Regulament fixează întrunirea Parlamentului în *două sesiuni ordinare* pe an. Sesiunea de primăvară începe în luna februarie și nu poate depăși sfârșitul lunii iulie. Sesiunea de toamnă începe în luna septembrie și nu poate depăși sfârșitul lunii decembrie.

La cererea Președintelui Republicii Moldova, a Președintelui Parlamentului sau a 1/3 din numărul deputaților, Parlamentul se poate întruni și în *sesiuni extraordinare* sau *speciale*. Cererea se depune în scris Președintelui Parlamentului, indicându-se ordinea de zi. În cazul acceptării cererii, convocarea Parlamentului are loc în 3 zile de la data înregistrării. Sesiunile extraordinare pot fi convocate în perioada dintre sesiunile ordinare. Cazurile în care se poate cere convocarea de urgență a Parlamentului nu sunt stipulate în Regulament, însă e de la sine înțeles că în perioadele menționate Parlamentul poate fi convocat de urgență numai în cazuri excepționale sau extraordinare, cum ar fi: mobilizarea parțială sau totală, instituirea stării de asediu sau de urgență, declararea stării de război și în alte cazuri în care este strict necesară intervenția Parlamentului.

Desfășurarea ședințelor Parlamentului. În conformitate cu prevederile art.85 din Regulament, Parlamentul își desfășoară activitatea *în plen* (în ședințe), în comisii și în fracțiuni conform unui program strict stabilit pe zile și ore.

Dispozițiile art.65 din Constituție declară ședințele Parlamentului publice, în afară de cazurile în care, la cererea Președintelui Parlamentului, a unei fracțiuni parlamentare sau a unui grup de deputați ce constituie cel puțin 15% din numărul deputaților aleși, se hotărăște, cu votul majorității deputaților prezenți, ca acestea să fie secrete. Pentru a face o ședință a Parlamentului închisă, în dezbateri poate fi inclusă numai o problemă ce ține de securitatea națională sau de protecția cetățenilor, în rest toate ședințele trebuie să fie deschise. Deseori însă această regulă este interpretată greșit de parlamentari, ei considerând-o un drept al lor de a delibera cu ușile închise atunci când nu doresc să fie auziți sau discutați în mass-media [10, p.133].

La ședințele publice pot participa diplomați, reprezentanți ai mijloacelor de informare în masă, precum și alte persoane, în baza autorizației sau invitației serviciului de presă al Parlamentului, în condițiile stabilite de Biroul permanent. Transmiterea în direct sau integrală a ședințelor la care se examinează cele mai importante probleme pentru țară se face la decizia Parlamentului, care se adoptă cu votul majorității deputaților prezenți. Comunicatele oficiale despre ședințele Parlamentului sunt date publicității numai prin intermediul serviciului de presă al Parlamentului.

Art.83 alin.(5) din Regulament prevede că președintele ședinței are dreptul să atragă atenția reprezentanților mijloacelor de informare în masă asupra informațiilor vădit inexacte privind lucrările Parlamentului. Dacă mijlocul de informare în masă nu a dat publicității cele arătate de președinte și abaterea se repetă, președintele ședinței va putea propune, iar Parlamentul va hotărî retragerea provizorie a autorizației reprezentantului mijlocului de informare în masă, respectiv de a asista la lucrările Parlamentului.

Deputații sunt obligați să fie prezenți la lucrările Parlamentului și să se înscrie pe lista de prezență până la începutul ședinței. Deputatul care nu poate lua parte la ședință, din motive independente de voința sa, va trebui să anunțe Biroul permanent, menționând cauzele care îi împiedică să participe.

Dezbaterile parlamentare. Ședința Parlamentului este deschisă de Președinte sau de unul dintre vicepreședinți; în timpul ședinței Președintele este asistat de vicepreședinți. Președintele ședinței precizează dacă este întrunit cvorumul legal și anunță ordinea de zi. Președintele ședinței conduce dezbaterile, veghează respectarea Regulamentului și menținerea ordinii la ședințe; el nu este în drept să comenteze luările de cuvânt ale deputaților.

Deputații înscriși pe listă vor lua cuvântul în ordinea stabilită de președintele ședinței, cu respectarea dreptului opoziției de a-și exprima opinia. Președintelui Republicii Moldova, Președintelui Parlamentului,

vicepreședinților și membrilor Guvernului prezenți la ședință li se poate oferi cuvântul în orice fază a dezbaterilor.

Nimeni nu poate lua cuvântul decât dacă îi este oferit de președintele ședinței. Pentru luările de cuvânt președintele ședinței acordă până la 10 minute; în funcție de importanța obiectului dezbaterii, președintele ședinței poate acorda timp suplimentar. Vorbitorii sunt obligați să se refere exclusiv la chestiunea pentru a cărei discutare s-au înscris la cuvânt. În caz contrar, președintele ședinței le va atrage atenția și, dacă ei nu se vor conforma, le poate retrage cuvântul.

Președintele ședinței poate oferi cuvântul oricând unui deputat, pentru a răspunde într-o chestiune ce implică persoana sa, limitând timpul acordat în acest scop.

Este interzisă proferarea de insulte sau calomnii atât de la tribuna Parlamentului, cât și din sala de ședințe. De asemenea, se interzice dialogul dintre vorbitorii aflați la tribună și persoanele aflate în sală.

Președintele ședinței cheamă la ordine pe deputații care tulbură dezbaterile sau creează agitație în sală. El poate întrerupe ședința când tulburarea persistă și poate elimina din sală persoanele care împiedică desfășurarea normală a lucrărilor Parlamentului.

Procedura legislativă este cea mai importantă operațiune în activitatea Parlamentului, deoarece în rezultatul acestui proces are loc elaborarea legilor de către unica autoritate legislativă a țării. Elaborarea unei legi ține de un proces complex esențialmente funcțional, în care rolul principal îl joacă Parlamentul, dar și alte autorități implicate în anumite faze. De fapt, până la apariția legii trebuie să existe o etapă de eforturi [3, p.206].

Tudor Drăganu consideră că această procedură ar cuprinde trei etape, cum ar fi: anterioară adoptării legii (inițiativa legislativă, avizarea proiectului de lege, examinarea și avizarea proiectului de lege de către comisiile parlamentare, dezbaterile proiectului de lege în Parlament); concomitentă adoptării legii (votarea legii); forme posterioare adoptării legii (subscrierea legii, semnarea legii de către Șeful statului, publicarea legii) [4, p.20-28].

Analiza viziunilor asupra acestei probleme demonstrează că procedura legislativă se împarte în două faze: 1) *extraparlamentară* și 2) *parlamentară*. Prima fază cuprinde etapele: inițiativa legislativă, promulgarea legii, publicarea legii. Faza a doua: înregistrarea proiectului de lege, examinarea și avizarea proiectului de lege în ordinea de zi, dezbaterile proiectului de lege în plenul Parlamentului, votarea proiectului de lege, semnarea proiectului de lege și trimiterea spre promulgare.

Inițiativa legislativă. În conformitate cu art.73 din Constituție, dreptul de inițiativă legislativă aparține deputaților, Președintelui Republicii Moldova și Guvernului, însă, spre deosebire de deputați și Președintele republicii care prezintă proiecte de legi și propuneri legislative, Guvernul prezintă numai proiecte de legi.

Promulgarea legii. Potrivit art.93 din Constituție, promulgarea legii se face de către Președintele republicii; în cazul în care Președintele republicii are obiecții asupra unei legi, el este în drept să o trimită, în termen de cel mult două săptămâni, spre reexaminare Parlamentului. Președintele este în drept să ceară Parlamentului reexaminarea legii doar o singură dată. În cazul în care Parlamentul își menține hotărârea adoptată anterior, Președintele promulgă legea. Conținutul acestei norme este incomplet și a făcut multă bătaie de cap atât Curții Constituționale, cât și Parlamentului. Adică, nu este arătat cu claritate termenul în care Președintele este obligat să promulge legea.

După promulgarea legii de către Președintele republicii aceasta, conform prevederilor art.76 din Constituție, se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei.

Înregistrarea proiectelor de lege. Proiectele de lege și propunerile legislative se înregistrează de către Biroul permanent în ordinea prezentării lor și se aduc la cunoștința Parlamentului la prima ședință a săptămânii de lucru prin anunțarea titlului și autorului proiectului sau propunerii. Proiectele de legi și propunerile legislative se înaintează spre dezbateri împreună cu expunerea scopurilor, sarcinilor, concepției viitoarei legi, locului ei în legislația în vigoare, precum și a efectelor ei social-economice și de altă natură. Toate proiectele de legi se prezintă în limba de stat împreună cu traducerea lor în limba rusă. Proiectul legii fiind înregistrat nu poate fi inclus în ordinea de zi a Parlamentului decât după 15 zile de lucru, adică aceasta înseamnă că proiectul trebuie să treacă și prin alte proceduri legislative.

Examinarea și avizarea proiectului în comisiile parlamentare. Propunerea proiectului de lege sau propunerea legislativă se înaintează spre dezbateri și avizare comisiei permanente sesizate în fond, de a cărei

competență ține proiectul sau propunerea respectivă. În același timp, pot fi sesizate și alte comisii pentru a-și da avizul. Comisia permanentă sesizată în fond dezbate proiectul de lege și propunerea legislativă în decurs de 25 de zile de lucru. Alte comisii permanente competente în materie ce au primit proiectul de lege sau propunerea legislativă spre dezbateri prezintă avizele asupra proiectelor și propunerilor în termen de 15 zile. După aceasta proiectele de legi și propunerile legislative se transmit spre avizare complexă Direcției juridice și Secției redacțional-editoriale ale Aparatului Parlamentului, care în termen de 15 zile prezintă comisiei permanente sesizate în fond sau Biroului permanent avizele lor referitor la: concordarea proiectului sau a propunerii cu prevederile Constituției; competența Parlamentului de a reglementa prin acte normative sfera respectivă a relațiilor sociale; sistemul unificării și codificării legislației; cerințele tehnicii legislative; normele limbii literare etc. După dezbaterile proiectului de lege sau propunerii legislative, comisia permanentă sesizată în fond redactează un raport, care în mod obligatoriu trebuie să cuprindă: actualitatea reglementării legislative a problemei abordate în proiectul de lege sau a propunerii legislative; plenitudinea reglementării sferei respective de relații sociale; oportunitatea dezbaterii proiectului de lege; posibilitatea dezbaterii proiectului de lege în cadrul ședințelor Parlamentului.

Includerea proiectului de lege în ordinea de zi. Comisia permanentă sesizată în fond prezintă la ședința Biroului permanent toate materialele privind proiectul de lege care trebuie să conțină: scopurile, sarcinile și concepția proiectului, prognoza efectelor social-economice și de altă natură ale acestuia; lista autorilor care au participat la elaborarea proiectului; lista persoanelor sau a organizațiilor care au efectuat expertiza proiectului; fundamentarea economico-financiară a proiectului; avizul Direcției juridice a Aparatului Parlamentului; proiectul legii privind modificarea Constituției (în caz de necesitate); lista actelor condiționate care urmează a fi elaborate în legătură cu adoptarea legii. Materialele respective se trimit în mod obligatoriu spre avizare și Guvernului. În cazul în care Guvernul nu va prezenta avizul său în termen de 15 zile, Biroul permanent va decide înscrierea lui pe ordinea de zi fără avizul respectiv.

Deputații, fracțiunile parlamentare și Guvernul au dreptul să prezinte în scris amendamente motivate la proiectul în cauză, care la fel se transmit Biroului permanent în termen de 15 zile.

Dezbaterile proiectului de lege în plenul Parlamentului. Proiectele de legi avizate în modul stabilit de Regulament se supun dezbaterii în Parlament. Conform art.74 din Constituție, pentru legile organice sunt necesare minimum două lecturi, iar legile ordinare pot fi adoptate și în rezultatul unei lecturi. Proiectele de legi constituționale și cele organice în problemele bugetului, finanțelor, economiei, care necesită considerabile cheltuieli financiare, precum și tratatele internaționale pot fi supuse, la decizia Parlamentului, dezbaterii și în a treia lectură.

Votarea proiectului de lege. votarea proiectului de lege constituie activitatea finală a deputaților și îi acordă proiectului calitatea de lege.

Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare. Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției. Prin lege organică se reglementează: sistemul electoral; organizarea și desfășurarea referendumului; organizarea și funcționarea Parlamentului; organizarea și funcționarea Guvernului; organizarea și funcționarea Curții Constituționale, a Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a contenciosului administrativ; organizarea administrației locale a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală; organizarea și funcționarea partidelor politice; organizarea generală a învățământului etc. Legile ordinare intervin în orice domeniu al relațiilor sociale, cu excepția celor rezervate legilor constituționale și legilor organice. Legile constituționale se adoptă de către Parlament cu votul a 2/3 din numărul deputaților aleși; legile organice – cu votul majorității deputaților aleși; legile ordinare, hotărârile și alte acte – cu votul majorității deputaților prezenți. Fiecare propunere se votează separat, iar în cazul dacă deputatul insistă ca propunerea lui să fie pusă la vot, cerințele lui se execută în mod obligatoriu. Regulamentul Parlamentului stipulează detaliat, în Capitolul 3, procedura votării.

Semnarea proiectului de lege și trimiterea spre promulgare. După votare, dacă s-a întrunit numărul necesar de voturi stabilit de către Constituție, proiectul de lege se consideră adoptat, obținând calitatea de lege. Legea adoptată se semnează în termen de 20 de zile de la adoptare de către Președintele Parlamentului sau de unul din vicepreședinți în lipsa acestuia. În termen de 25 de zile de lucru legea semnată se trimite spre promulgare Președintelui republicii.

Așadar, putem constata că Parlamentul s-a impus în viața politică a republicii ca expresie a necesității de schimbare a structurilor politice totalitare și de înlocuire a acestora cu altele care ar reprezenta voința și interesele poporului.

Importanța împuternicirilor ce i se delegă, rostul statal-juridic, funcția de legiferare au impus și autonomia Parlamentului în sistemul autorităților statale. S-a căutat și au fost practicate soluții ca Parlamentul să fie independent în exercitarea puterilor sale, atât de importante, și, totodată, să fie o eficientă contrapondere față de Guvern [12, p.106].

Transformările chemate să consolideze instituțiile politice ale țării au necesitat elaborarea cadrului juridic propriu unui stat suveran și independent. În vederea atingerii acestui scop, a fost desfășurată o vastă activitate de elaborare a actelor și a normelor juridice respective și de promulgare a legilor proprii Republicii Moldova ca stat de drept. În perioada aprilie 1990 – martie 2013 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat 6040 acte legislative, dintre care 2194 legi, 3400 decizii (hotărâri) și 446 declarații și apeluri oficiale. În tot spațiul legislativ pozițiile dominante revin actelor ce asigură crearea și consolidarea bazei legislative a statalității moldovenești, a sistemului de organe ale puterii reprezentative, a justiției constituționale, a securității interne și externe. Prin legile adoptate pentru prima dată în istoria tânărului stat moldovenesc a fost constituit principiul democratic al separării puterilor în stat în trei ramuri distincte: legislativă, executivă și judecătorească, asigurându-se astfel bazele și mecanismele creării și funcționării organelor puterii publice în republică.

Parlamentul are un loc și un rol deosebit în sistemul statal. De aceea și competența lui trebuie să corespundă necesității de a exprima voința poporului care l-a ales și pe care îl reprezintă direct, nemijlocit.

Forța unei democrații, ca și trăinicia ei în timp, depind, în mare măsură, de gradul de cultură politică a cetățenilor care o exercită. Soarta democrației este în mâinile celor care azi studiază în școli, licee, instituțiile de învățământ superior, ale celor care vor fi oamenii politici de mâine.

Bibliografie:

1. ANIKIN, V., SOLOMON, C. *Republica Moldova: alegerile, puterea, societatea civilă*. Academia de Științe a Moldovei. Institutul Integrare Europeană și Științe Politice. Chișinău: „Sirius” SRL, 2011. 112 p. ISBN 978-9975-57-013-8
2. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994 (Cu modificările și completările operate până la 15 iulie 2004). Chișinău, 2005. 62 p.
3. CONSTANTINESCU, M., MURARU, I. *Drept parlamentar*. București: Gramar, 1994. 320 p.
4. DRĂGANU, T. *Supremația legii în dreptul R.S. România*. Cluj-Napoca, 1982. 298 p.
5. GUCEAC, I. *Drept electoral*. Chișinău, 2005. 266 p. ISBN 9975-78-363-5
6. ILAȘCIUC, D., MOȘNEAGA, V. *Parlamentul Republicii Moldova: procedura legislativă*. În: *Aspecte ale practicii parlamentare, relațiile dintre Parlament și Guvern. (Republica Moldova). Culegere de materiale*. Chișinău, 1997, p.13-22.
7. MURARU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a VI-a revăzută și adăugită. București, 1997. 480 p.
8. PARLAMENTUL INDEPENDENȚEI: [cronica fot.doc] / Asoc. „Parlamentul 90”. Chișinău, 2010. 432 p. ISBN 978-9975-4100-0-7
9. POPA, V. *Drept public*. Chișinău, 1998. 460 p.
10. POPA, V. *Drept parlamentar al Republicii Moldova*. Chișinău: ULIM, 1999. 232 p. ISBN 9975-920-15-2
11. Regulamentul Parlamentului adoptat la 2 aprilie 1996 și modificat prin legile Republicii Moldova nr.11-XIV din 29 aprilie 1998, nr.18-IV din 14 mai 1998, nr.354-XIV din 8 aprilie 1999, nr.668-XIV din 11 noiembrie 1999, nr.830-XIV din 18 februarie 2000, 2007, 2011 // <http://www.parlament.md/CadrulLegal/RegulamentulParlamentului/tabid/154/Default.aspx> [Accesat la 03.04.2013. Disponibil]
12. SOLOMON, C. *Aspecte ale vieții politice în Republica Moldova (1989-2002): Monografie*. Chișinău: CE USM, 2002. 265 p. ISBN 9975-70-161-2
13. *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova* (Chișinău), 1990, nr.8, p.498-499. ISSN 0135-1435
14. <http://www.parlament.md/StructuraParlamentului/Fractiuniparlamentare/tabid/83/Default.aspx> [Accesat la 10.04.2013. Disponibil]

Prezentat la 10.04.2013